

Nazar Eshonqul hikoyalarida ma'naviy jamiyat manzarasi ("Tobut" hikoyasi asosida)

**Yoqubova Zebuniso
Yorqinjon Qizi**

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika
Universiteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs
talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Nazar Eshonqulning "Tobut" hikoyasida ma'naviy jamiyat manzarasi, ramziy obrazlar va modernistik yondashuv tahlil qilinadi. Asarda jamiyatning ichki inqirozi, ma'naviy tanazzul va inson ruhiyatidagi ziddiyatlar badiiy ramzlar orqali ochib berilgan. Hikoyadagi tobut obrazi jamiyatning ma'naviy yemirilishini ifodalovchi asosiy metafora sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar: Nazar Eshonqul, Tobut, ramz, modernizm, ma'naviy jamiyat, badiiy obraz, metafora, inqiroz.

Аннотация: В данной статье анализируется рассказ Назара Эшонкула «Гроб» с точки зрения образа духовного общества, символики и модернистского подхода. В произведении внутренний кризис общества и духовный упадок раскрываются через художественные символы. Образ гроба интерпретируется как основная метафора духовного разложения общества.

Ключевые слова: Назар Эшонкул, Гроб, символ, модернизм, духовное общество, художественный образ, метафора, кризис.

Abstract: This article analyzes Nazar Eshonqul's short story "The Coffin" in terms of the image of a moral society, symbolism, and modernist approach. The story reveals the internal crisis and moral decline of society through artistic symbols. The image of the coffin is interpreted as the main metaphor for the spiritual decay of society.

Keywords: Nazar Eshonqul, The Coffin, symbol, modernism, moral society, artistic image, metaphor, crisis.

KIRISH: Nazar Eshonqul bugungi davr o'zbek adabiyotiga yangicha badiiy tafakkur va estetik yondashuv olib kirgan ijodkorlardan biridir. U istiqloq davri adabiyotini yangi pog'onalarga olib chiqq olgan yozuvchi sifatida adabiy jarayonda alohida e'tirofga ega. Uning hikoyalari an'anaviy tasvir uslubidan farq qilishi, XX asr realistik adabiyotidan keskin ajralib turishi bilan ajralib turadi. Yozuvchi ijodida yangilik, murakkab ramziylik va modernistik ruh yetakchi o'rinni egallaydi.

Adabiyotshunoslikda Nazar Eshonqul ijodi yuqori baholanadi. O'zbekiston Qahramoni Ibrohim G'ofurov uning ijodi haqida shunday fikr bildiradi: "Nazar Eshonqul bizning o'zbek adabiyotida jahon adabiyotining eng ilg'or oqimlari va

usullarini chuqur o'zlashtirgan hamda o'z asarlarida ijodiy tarzda qo'llagan yozuvchidir". Bu fikrlar uning ijodiy tafakkuri keng ko'lamga ega ekanligini tasdiqlaydi. Shuningdek, professor Bahodir Holiqov Nazar Eshonqul asarlari orqali Yevropa va Lotin Amerikasi adabiyotiga xos modernistik yo'nalishlarni tushunish va anglash imkoniyati paydo bo'lishini ta'kidlaydi. Bu esa yozuvchi ijodining nafaqat milliy adabiyot, balki jahon adabiy jarayoni bilan hamohang ekanligini ko'rsatadi.

Nazar Eshonqul hikoyalarida, xususan "Tobut", "Qo'l", "Maymun yetaklagan odam", "Ozod qushlar" kabi asarlarda ramziy tafakkur, falsafiy umumlashmalar va inson ruhiyatini tahlil qilish yetakchi o'rinda turadi. Shu jihatdan ushbu maqolada yozuvchining "Tobut" hikoyasi asosida ma'naviy jamiyat manzarasi, ramziy obrazlar tizimi va modernistik badiiy tafakkuri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM: Nazar Eshonqul zamonaviy o'zbek adabiyotida inson ruhiyati, jamiyat ongidagi inqirozlar va ma'naviy tanazzulni eng chuqur falsafiy qatlamlarda tasvirlay olgan yozuvchilardan biridir. Uning ijodi oddiy voqealar yig'indisi emas, balki inson va jamiyat o'rtasidagi yashirin ziddiyatlarni ochib beruvchi badiiy-falsafiy tizimdir. Yozuvchi asarlarida tashqi voqelikdan ko'ra ichki haqiqat, ko'rinadigan hayotdan ko'ra ko'rinmaydigan ruhiy jarayonlar muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, "Tobut" hikoyasi uning ijodiy tafakkurini to'liq ifodalaydigan, insoniyatni chuqur o'ylashga majbur qiladigan asarlardan biridir.

"Tobut" hikoyasi nomining o'ziyoq falsafiy og'irlikka ega. Tobut — bu faqat o'lim ramzi emas, balki insoniylikning so'nishi, ruhiy uyg'oqlikning yo'qolishi va jamiyatning ichki yemirilishi timsolidir. Yozuvchi bu yerda o'limni biologik jarayon sifatida emas, balki ma'naviy holat sifatida tasvirlaydi. Eng og'ir haqiqat shundaki, inson ba'zan tirik bo'lsa ham, ichki dunyosida allaqachon "ko'milgan" bo'ladi. Bu holatni Eshonqul jimlik, sovuqlik va befarqlik orqali ochib beradi. Hikoyada tasvirlangan shahar tashqi tomondan tartibli, chiroyli va zamonaviy ko'rinadi. Ammo bu go'zallik ortida chuqur ruhiy bo'shliq yashiringan. Shaharning dim havosi, og'ir muhiti va tushunarsiz sokinligi inson ongining uyqu holatini ifodalaydi. Bu yerda hayot bor, lekin u haqiqiy hayot emas — u mexanik yashash, odatga aylangan mavjudlikdir. Yozuvchi shu orqali shuni ko'rsatadiki, tashqi taraqqiyot har doim ham ichki ma'naviy yuksalishni anglatmaydi. Ba'zan eng chiroyli ko'rinadigan jamiyatlar ichidan eng bo'sh va eng sovuq bo'lishi mumkin.

"Tobut" hikoyasidagi eng muhim falsafiy g'oyalardan biri — befarqlikning halokatli kuchidir. Shahardagi odamlar o'z atrofida sodir bo'layotgan g'ayritabiiy holatlarga befarq. Ular hayotning asl mohiyatini emas, uning tashqi ko'rinishini qabul qilishadi. Bu holat insoniyatning eng katta muammolaridan biri sifatida ochiladi: inson ko'rgan narsasiga ishonadi, lekin his qilgan haqiqatni rad etadi. Eshonqul bu orqali shuni anglatadi: *"Ko'z ko'rgan har narsa haqiqat emas, lekin ong ko'rmagan haqiqat eng xavfli yolg'ondir."*

Hikoyaga yuborilgan taftish guruhi jamiyatni tekshiruvchi aql va ilm ramzi sifatida tasvirlanadi. Biroq bu ilm ham sovuq, hissiz va harakatsiz. Ular muammoni ko'radi, lekin uni anglashga chuqur kirib bora olmaydi. Bu esa juda muhim falsafiy xulosaga olib keladi: bilim o'zi yetarli emas, agar u vijdon va mas'uliyat bilan uyg'unlashmasa, u faqat quruq ma'lumotga aylanadi. Bilim bor, lekin harakat yo'q bo'lsa, bu bilim jamiyatni qutqarmaydi.

Asardagi me'mor obrazi hikoyaning eng og'ir va eng chuqur falsafiy markazidir. U haqiqatni ko'radi, uni anglaydi, lekin uning so'zlari jamiyat tomonidan rad etiladi. Bu yerda yozuvchi insoniyat tarixidagi eng og'riqli haqiqatlardan birini ochadi: jamiyat ko'pincha haqiqatni emas, o'ziga qulay bo'lgan yolg'onni tanlaydi. Me'mor jamiyat vijdoni sifatida gapiradi, lekin vijdon ko'pincha yolg'iz qoladi. Uning ovozi bor, lekin uni eshitadigan quloq yo'q. Me'morning "hamma uning changalida" degan fikri insoniyatning ichki qulligini ifodalaydi. Bu changal tashqi kuch emas, balki ichki zaiflik, odat, befarqlik va fikrsizlikdan iboratdir. Insonni eng ko'p bog'lab turadigan narsa zanjir emas, balki ongning uyg'onmaganligidir. Inson o'zini erkin deb o'ylashi mumkin, lekin aslida u o'zi sezmagani ichki chegaralar ichida yashaydi.

Hikoyaning eng kuchli falsafiy nuqtasi shahar tobut shaklida qurilganligi aniqlanishi bilan ochiladi. Bu tasvir insoniyatning o'z qo'li bilan o'zini halokatga olib borishini ifodalaydi. Inson yashash uchun yaratadi, lekin noto'g'ri ong bilan yaratilgan tizim oxir-oqibat o'lim makoniga aylanadi. Bu fikr juda chuqur ekzistensial ma'noga ega: inson o'z taqdirini o'zi quradi, lekin ba'zan o'sha qurilish uning qabri bo'lib chiqadi.

Yozuvchi bu hikoya orqali o'quvchini qo'rqitmaydi, balki uyg'otadi. U bizni tashqi dunyoga emas, ichki dunyoga qarashga majbur qiladi. Chunki haqiqiy tobut tashqarida emas, balki inson ongida qurilishi mumkin. Agar inson fikrlashdan to'xtasa, u asta-sekin o'z ichida tobut qurishni boshlaydi. Bu tobutning devorlari esa sukut, befarqlik va odatlashgan yolg'ondan iborat bo'ladi. Shu ma'noda "Tobut" hikoyasi faqat badiiy asar emas, balki insoniyatga qaratilgan og'ir ogohlantirishdir. U shuni aytadi: agar jamiyatda vijdon ovozi o'chsa, u tashqi jihatdan tirik ko'rinsa ham, ichki jihatdan allaqachon o'lik bo'ladi. Eng dahshatli shundaki, bunday jamiyatlar o'z holatini sezmaydi, chunki befarqlik og'riqni ham his qildirmaydi.

XULOSA: Asarning eng muhim falsafiy xulosasi shundan iboratki, inson o'z dunyosini o'zi quradi, lekin u dunyo noto'g'ri ong va befarqlik asosiga qurilsa, oxir-oqibat insonning o'ziga qarshi ishlaydi. Ya'ni, inson yaratgan tizim uni himoya qilishi ham, uni asta-sekin ichidan yemirishi ham mumkin. Shu ma'noda "Tobut" hikoyasi insonni tashqi hayotga emas, ichki uyg'oqlikka e'tibor berishga undaydi. Yozuvchi bizga shuni eslatadi: eng katta fojia bu jismoniy o'lim emas, balki ma'naviy o'limdir. Chunki ma'naviy o'limda inson yashab turib ham his qilmaydi, ko'rib turib ham anglamaydi, eshitib turib ham tushunmaydi. Bu esa tirik murdalar jamiyatini yuzaga keltiradi. Demak, "Tobut" hikoyasi insonni uyg'otuvchi, uni o'z ichki dunyosiga qarashga majbur qiluvchi chuqur falsafiy asardir. U har bir kitobxonga shunday savol qo'yadi: *"Men yashayapmanmi yoki faqat mavjud bo'lib turibmanmi?"* Bu savolga javob esa har bir insonning ongida, uning fikrlash darajasida va ma'naviy uyg'oqligida yashiringan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Darslik. Adabiyot nazariyasi Izzat Sulton, "O'qituvchi" NM1U, 2005.
2. Ulug'bek Hamdam. Jahon adabiyoti: modernizm va postmodernizm. – T.: 2020.
3. Cho'lieva N. Ijodkor mahorati va janr poetikasi (Nazar Eshonqul qissalari misolida) Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PHD) dis.avtoreferati. Qarshi 2020